

Uloga i značaj etičkih teorija – normativne etičke teorije

DRAGANA ĆIROVIĆ

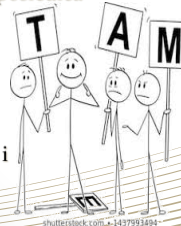
Konkvencijalističke etičke teorije

- Temelj analize dobrog i lošeg čine posljedice određene odluke /aktivnost
- Dva pravca:
 - 1) Egoizam
 - 2) Utilitarizam

Egoizam

- Prema ovoj teoriji aktivnost je moralna ako je produkt slobodne volje donosioca odluke sprovedena u cilju obezbijedivanja njegove kratkoročne ili dugoročne koristi.
- Pojedinač ima ograničen potencijal za sagledavanje posljedica svojih odluka
- Ispravno je ono što je najbolje za pojedinca
- Svako slijedi svoj interes
- Nevidljiva ruka tržišta – Adam Smit
- Moralna osoba nije sebična – osjetljiva je na potrebe i probleme drugih.

Egoizam

- Kritika – ispunjavanje trenutnih (kratkoročnih) želja pojedinca ne mora uvijek biti najbolje za njega
- Pijani student vs vrijedni student?
- Odbrana – svaka akcija pojedinca koja je proizvod njegovih želja i slobodne volje nema istu vrijednost
- Neki oblici ponašanja ipak su bolji od drugih

Utilitarizam

Consequences

- Teorija koja smatra da je neka radnja ispravna ako proizvodi, ili teži da proizvodi, najveću mjeru/količinu dobra za najveći broj ljudi na koje ta radnja utiče.
- Ako nije tako – radnja je pogrešna
- Zansovana na uobičajenom načinu ponašanja
- Sistematizuje i čini izričitim ono što većina nas intuitivno uzima u obzir prilikom moralnog rasuđivanja u svakodnevnom životu

Utilitarizam

- Radnje nisu dobre ili loše same po sebi
- One poprimaju moralnu vrijednost tek kada se posmatraju združeno sa dejstvom koje za njima slijedi
- Ali šta ima vrijednost??
- Firme teže da stvore novac. Da li je novac vrijednost?
- U središtu vrijednosti je čovjek!

Utilitarizam

- Kako da predvidimo i ocijenimo posledice koje se korijenito razlikuju jedne od drugih?
- Hedonistički utilitarizam – osnovne vrijednosti su zadovoljstvo i bol
- Sve što ljudi žele može se svesti na zadovoljstvo
- Sve što ljudi ne žele može se svesti na bol

Utilitarizam

- Zadovoljstvo može varirati po kakvoći i jačini
- Otuda je sreća mjera dobrog – eudemonistički utilitarizam
- Idealistički utilitarizam – ono što se mora računati nisu zadovoljstvo ili sreća, već sva suštinski vrijedna dobra (prijateljstvo, saznanje...)
- Utilitarizam čina (svaku radnju ponaosob treba podrvgnuti moralnom razmatranju jer je svaka situacija specifična) vs Utilitarizam pravila (korisnost se primjenjuje na klase radnji koristeći se prethodnim iskustvom ljudskog roda, a ne na svaku radnju pojedinačno).

Utilitarizam – postupak analize

1. Odrediti radnju koja će se vrednovati
2. Identifikovati sve ljude na koje radnja posredno i neposredno utiče
3. Razmotriti da li postoji neki dominantan, očigledan razlog koji ima toliku važnost da nadmašuje sve druge razloge
4. Specifikovati sve dobre i loše posledice po one ljude koji su neposredno izloženi njenom uticaju, onoliko daleko (unaprijed) koliko izgleda prikladno
5. Izvagati sve dobre naspram loših rezultata, imajući u vidu njihovo trajanje, kvantitet, bliskost i njihovu relativnu važnost

Utilitarizam – postupak analize

6. Ukoliko je potrebno, sličnu analizu izvesti i za one na koje radnja posredno utiče, kao i na društvo u cjelini
7. Sabrati sve dobre i loše posledice. Ako radnja donosi više dobra nego zla – moralno je ispravna
8. Razmotriti da li postoje druge opcije, osim prostog izvođenja ili neizvođenja date radnje. Ako postoje, navedenu analizu izvesti za svaku od njih
9. Uporediti rezultate svake od mogućih radnji, te odabrati onu koja stvara najviše dobra za najveći broj ljudi.

Utilitarizam - zamjerke

- Nebogougodan sistem jer naglašava korisnost, a ne Božije zapovijesti
- Ocjena zadovoljstva i bola određena subjektivnom procjenom
- Niko nema vremena da računa sve potencijalne posledice
- Ne možemo u potpunosti sagledati dejstvo nijedne radnje
- Da li, prilikom razmatranja određene aktivnosti, treba staviti naglasak na ukupnu količinu dobra ili na broj ljudi kojima data aktivnost čini dobro?

Etika dužnosti

- Zasnovana na Judeo-Hrišćanskoj teoriji morala (predstavnik – Immanuel Kant – kategorički imperativ)
- Da li je neka radnja dobra ili loša ne zavisi od posledica koje stvara
- Moralnost je pitanje spoljašnjih, apstraktnih i nepromijenljivih principa kojih ljudi treba da se pridržavaju
- Oličenje u tri maksime:
 - 1) Konzistentnost – moralna je za sve ljude i situacije (svako može da primijeni dati postupak; primjer – npr. laž vs istina)
 - 2) Ljudsko biće kao cilj, nikako kao sredstvo
 - 3) Univerzalnost – proizilazi iz autonomije ljudi i njihovog moralnog i racionalnog rasuđivanja – da li je rada moralna posmatrano sa aspekta bilo kojeg čovjeka (NewYork Times)

SLUČAJ PROIZVOĐAČA IGRAČAKA IZ
TAJLANDA – Egoizam vs Etika dužnosti

Etika dužnosti - kritike

- Neizvjestan ishod – ne uzima u obzir posledice
- Kompleksnost – previše je apstraktna
- Ljudi se ne ponašaju uvijek racionalno, te otuda ne mogu ni racionalno rasuđivati šta je moralno a šta ne, bez „upliva“ subjektivnosti

Etika prava i pravde

Justice®

- Zasnovana na postojanju tzv. „prirodnih prava“, u savremenom dobu poznatija kao ljudska prava (pravo na život, obrzovanje, slobodu izražavanja itd.)
- „Moralna prava su značajni, normativni, opravdani zahtjevi ili ovlašćenja svakog pojedinca, koji treba da budu poštovani i zaštićeni prilikom sprovođenja bilo koje aktivnosti.“
- Prava i obaveze su dvije strane istog novčića

Etika prava i pravde

Justice®

- Ne daje dovoljno jasne smjernice za svakodnevne aktivnosti i probleme, naročito poslovne
- Koja je pravična zarada za zaposlene, investitore i ostale stejkholdere?
- Kako uravnotežiti interese i zahtjeve zaposlenih, stejkholdera i lokalne zajednice prilikom realizacije projekata koji imaju veliki uticaj na životnu sredinu?
- Kako da Vlada raspodjeli budžet tako da svi imaju jednake šanse za obrazovanje?

Etika prava i pravde

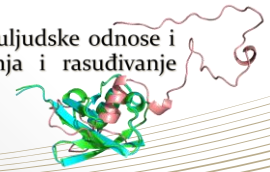
Justice

- Prema ovoj teoriji pravedna je ona odluka/situacija u kojoj svako dobija ono što je zaslužio
- Obuhvata dva dijela:
 - 1) Pravičnu proceduru – svi imaju jednake šanse da dobiju fer nagradu za uloženi napor
 - 2) Pravičan ishod – ishod je raspodijeljen pravedno, u skladu sa doprinosom svakog pojedinca
- Često nije moguće zadovoljiti oba dijela istovremeno – npr. besplatni udžbenici za romsku djecu?

Ograničenja tradicionalnih normativnih teorija

- Suviše su apstraktne
- Fokusirane na jedan aspekt moralnosti – zašto birati između korisnosti, obaveza ili pravde, kada je sve važno?
- Naglašavaju objektivnost, ne uzimajući u obzir specifičnosti određenih okolnosti
- Nelične su – ne uzimaju u obzir međuljudske odnose i način na koji oni utiču na osjećanja i rasuđivanje pojedinaca

Savremene teorije - Etika vrlina

- Etika vrlina naglašava da je moralna ona aktivnost preduzeta od strane „dobrog“ čovjeka
- Osnovno pitanje – šta bi dobar čovjek uradio na mom mjestu/u datoj situaciji?
- Dobar čovjek ima dobre **intelektualne i moralne vrline**
- Zasnovana na ideji ostvarivanja „dobrog života“
- Nedostaci – ne daje jasne smjernice za rešavanje moralnih dilema; postavlja se pitanje koje sve osobine treba da ima dobar čovjek.

Savremene teorije - Feministička etika

- Počiva na pretpostavci da muškarci i žene imaju različite stavove u pogledu organizovanja društvenog života, što bitno utiče na načine rešavanja moralnih dilema – otuda naziv „feministička teorija“
- Svaka osoba je dio velike mreže interpersonalnih odnosa
- Otuda je potrebno da pojedinac vodi računa o harmoniji i kvalitetu odnosa sa drugima, a ne o apstraktnim moralnim pravilima.
- Moralni pristup koji naglašava značaj empatije, harmoničnih i zdravih društvenih odnosa, brige za druge i izbjegavanja nanošenja zla drugima, umjesto poštovanja apstraktnih moralnih zahtjeva i načela

Savremene teorije – Etika diskursa

- Ne postoji univerzalan, racionalni sistem moralnih načela koji je moguće primijeniti u svakoj situaciji
- Moralne dileme i konflikte je potrebno rešavati na dnevnoj bazi
- Krajnji cilj etičkih dilema u biznisu je mirno rešavanje konflikata
- Pregovori interesnih strana, bez upotrebe prisile ili drugih oblika moći
- Stvara nove norme ponašanja, ali ne univerzalne, već one prilagođene specifičnim situacijama

Pregovori kao efikasan i miran način rešavanja konflikata u Ravensburgu

Postmodernističke teorije

- Umanjuju značaj objektivnih apstraktnih moralnih zakona, koji su univerzalni i postoje izvan pojedinaca; ohrabruju pojedince da preispituju postojeća moralna uvjerenja, osluškajući svoje emocije i unutrašnji instikt, te da donose ispravne odluke na osnovu sopstvenih moralnih uvjerenja i specifičnosti datih okolnosti.
- Rešavanje svakodnevnih moralnih sukoba i dilema, umjesto pronalaženja univerzalnih moralnih zakona
- Etičko razmišljanje je pod uticajem emocija i iskustva pojedinca, zbog čega je njegov krajnji ishod nepredvidiv

